

ФАРМИРАВАННЕ САВЕЦКАЙ СІСТЭМЫ ШКОЛЬНАЙ ГІСТАРЫЧНАЙ АДУКАЦЫІ Ў 30-Я ГГ. XX СТ.

А.А. Корзюк, БДПУ (Мінск)

Метадалагічныя і метадычныя асновы выкладання гісторыі ў савецкай сярэдняй школе, якія перадавызначылі выкладанне прадмета на дастаткова працяглы адрэзак часу ажно да канца 80-х гг. XX ст., былі закладзены ў 1930-я гг. Таму для разумення задач і асаблівасцей вывучэння школьных курсаў гісторыі ў Савецкім Саюзе уяўляецца неабходным разгледзець тыя канцэптуальныя палажэнні выкладання прадмета, якія былі вызначаны яшчэ да Вялікай Айчыннай вайны і былі звязаны з неабходнасцю ідэалагічнага забеспячэння сацыялістычнага будаўніцтва.

Да 1932 г. у савецкай школе сістэматычнага курса гісторыі фактычна не было. На думку прафесара А.М. Панкратова, гісторыя займала даволі сціплае месца ў тым "інтэгральным" грамадазнаўстве, якое панавала ў сярэдняй школе і выкарыстоўвалася толькі для тлумачэння і лепшага разумення некаторых пытанняў сучаснасці. Актуальнымі гістарычнымі ведамі лічыліся толькі веды па гісторыі буйнейшых буржуазных рэвалюцый і эпохі імперыялізму [1, с. 5]. К пачатку 1930-х гг. такое становішча было прызнана незадавальняючым. Неабходнасць карэзных змен у сярэдняй адукацыі ў цэлым тлумачылася разгарнуўшымся працэсамі сацыялістычнага будаўніцтва, што вымагала павышэння ўзроўню адукацыі выпускнікоў сярэдніх школ.

25 жніўня 1931 г. пастановай ЦК У КП (б) "Аб пачатковай і сярэдняй школе" аднаўлялася класна-урочная сістэма і прадметнае навучанне, падкрэслівалася неабходнасць вывучэння сістэматычнага курса гісторыі [2, с. 156–161] (у некаторых даследаваннях дата прыняцця пастановы указваецца па часу яе апублікавання – 5 верасня). Асноўнай формай арганізацыі вучэбнай працы стаў урок з групай вучняў са строга вызначаным раскладам заняткаў (пастанова ЦК У КП (б) «Аб вучэбных праграмах і рэжыме ў пачатковай і сярэдняй школе» ад 25 жніўня 1932 г.) [2, с. 161–164]. Пастанова "Аб падручніках для пачатковай і сярэдняй школы" (12 лютага 1933 г.) абавязвала Народны камісарыят асветы і Аб'яднанне дзяржаўных кніжна-часопісных выдавецтваў забяспечыць выданне стабільных школьных падручнікаў, разлічаных на прымяненне на працягу шэрагу гадоў [2, с. 164–165]. У адпаведнасці з гэтымі пастановамі да пачатку 1932/1933 навучальнага года Наркамсветы РСФСР былі створаны новыя праграмы па гісторыі. У іх аснову была пакладзена марксісцкая тэорыя грамадска-эканамічных фармацый. Па курсу гісторыі СССР падручнікам была прызнана кніга М.М. Пакроўскага "Русская гісторыя ў самым сціслым нарысе". У адпаведнасці з праграмамі былі напісаны першыя дапаможнікі па гісторыі старажытнага свету, сярэдняй вякоў і новай гісторыі (ч. 1). Аўтары не ставілі перад сабой мэту паказаць грамадзянскую гісторыю асобных народаў, а асвятлялі ў асноўным формы грамадскага жыцця. Не дзіўна, што якасць распрацаваных праграм і падручнікаў не задаволіла кіраўнікоў партыі і дзяржавы. 5 красавіка 1934 г. у газеце «Праўда» з'явіўся артыкул «Шкілеты ў школе», у якой падручнікі гісторыі падвергнуліся крытыцы за тое, што давалі адцягненае апісанне класовай барацьбы без канкрэтных фактаў, абстрактныя формулы без вобразаў. У гэтай сувязі па даручэнні І. В. Сталіна была распрацавана і 15 мая 1934 г. выдадзена адмысловая пастанова ЦК У КП (б) і СНК СССР «Аб выкладанні грамадзянскай гісторыі ў школах СССР» [2, с. 166]. Яе прыняццю папярэднічалі нарады навукоўцаў і выкладчыкаў гісторыі, праведзеныя Наркамсветы РСФСР па даручэнні ЦК партыі і пашыранае пасяджэнне Палітбюро ЦК У КП (б) з удзелам аўтараў падручнікаў, навукоўцаў, настаўнікаў гісторыі. Гэта пастанова паклала пачатак новаму этапу ў развіцці школьнай гістарычнай адукацыі і метадыкі выкладання гісторыі ў СССР.

У пастанове адзначалася, што выкладанне гісторыі ў школе пастаўлена незадавальняюча, носіць схематычны характар, звязанае выкладанне падзей падмяняецца адцягненымі сацыялагічнымі схемамі, у вучняў не ствараецца правільнага ўяўлення аб развіцці гістарычнага працэсу: «Замест выкладання грамадзянскай гісторыі ў жывой, займальнай форме з выкладаннем найважнейшых падзей і фактаў у іх храналагічнай паслядоўнасці, з характарыстыкай гістарычных дзеячаў вучням падносяцца абстрактныя ўяўленні аб грамадска-эканамічных фармацыях, якія падмяняюць, такім чынам, звязанае выкладанне грамадзянскай гісторыі абстрактнымі сацыялагічнымі схемамі» [2, с. 166].

У пастанове была вызначана даволі стройная метадычная сістэма выкладання гісторыі, якая праіснавала ў савецкай школе практычна без змен да канца 80-х гг. XX ст. У якасці асноўных палажэнняў гэтай сістэмы можна вылучыць наступныя:

1. Галоўная мэта навучання гісторыі – фарміраванне ў вучняў марксісцка-ленінскага разумення гісторыі як заканамернага працэсу змены грамадска-эканамічных фармацый у выніку класовай барацьбы.

2. Структура вывучэння школьных курсаў гісторыі павінна адпавядаць марксісцкай перыядызацыі гісторыі, заснаванай на паступовай змене грамадска-эканамічных фармацый з найстаражытных часоў да нашых дзён.

3. Паведамленне вучням канкрэтных гістарычных фактаў, з'яў і падзей павінна ажыццяўляцца ў жывой, нагляднай і даступнай форме, з характарыстыкай асноўных гістарычных дзеячаў.

4. Разбор на аснове гэтага канкрэтных гістарычных фактаў і з'яў, аналіз і абагульненне якіх падводзіла б школьнікаў да марксісцка-ленінскага разумення гісторыі.

У адпаведнасці з гэтымі палажэннямі прапаноўвалася скласці новыя праграмы і падручнікі па ўсіх курсах гісторыі. Для арганізацыі гэтай працы стваралася спецыяльная конкурсная камісія, а для забеспячэння школы настаўнікамі гісторыі прадугледжвалася аднавіць гістарычныя факультэты ў Маскоўскім і Ленінградскім універсітэтах.

Як бачна, пастанова вызначыла асноўныя патрабаванні да выкладання гісторыі: захаванне гісторыка-храналагічнай паслядоўнасці ў выкладанні матэрыялу з абавязковым замацаваннем у памяці вучняў важных гістарычных з'яў, імянаў гістарычных дзеячаў, дат; падвядзенне школьнікаў на аснове разбору і абагульнення фактаў да марксісцкага разумення гісторыі; даступнасць, нагляднасць і канкрэтнасць паведамляемых ведаў. У выніку школьная гістарычная адукацыя ў Савецкім Саюзе стала ўяўляць сабой

даволі стройную сістэму і была пабудавана згодна з прынцыпамі лінейнасці і храналагічнай паслядоўнасці ў выкладанні гістарычных падзей наступным чынам:

3–4 класы – элементарны курс гісторыі СССР;

5 клас – гісторыя старажытнага свету;

6 клас – гісторыя старажытнага свету (1 паўгоддзе) і сярэдніх вякоў (2 паўгоддзе);

7 клас – гісторыя сярэдніх вякоў (з 1937 г. уводзілася таксама вывучэнне Канстытуцыі СССР);

8 клас – новая гісторыя (ч. I); гісторыя СССР да канца XVIII ст.;

9 клас – новая гісторыя (ч. II); гісторыя СССР XIX ст.;

10 клас – гісторыя СССР XX ст. [3, с. 29; 4, с. 37].

У такім выглядзе з нязначнымі зменамі яна праіснавала да 1959 г., што было звязана з увядзеннем у 1958 г. новага Закона аб школе і пераходам да ўсеагульнай васьмігадовай адукацыі.

Такім чынам, пастановы ЦК У КП (б) і Савецкага ўрада аб сярэдняй школе, выкладанні ў ёй гісторыі і падрыхтоўцы падручнікаў па прадмету, прынятыя ў 1930-я гг., адыгралі вызначальную ролю ў арганізацыі выкладання гісторыі ў савецкай школе. Гістарычная адукацыя разглядалася як неад'емная частка марксісцка-ленінскага выхавання, падрыхтоўкі свядомых і актыўных будаўнікоў сацыялістычнага грамадства. Намечаныя ў змесце дакументаў меры забяспечылі стварэнне сістэмы школьнай гістарычнай адукацыі, якая праіснавала без значных змен да канца 1950-х гг. Многія метадалагічныя і метадычныя ўказанні гэтых дакументаў захоўвалі сваё значэнне да канца 1980-х гг.

Літаратура

1. Панкратова, А.М. Историческое образование – на уровень великих задач второй пятилетки / А.М. Панкратова // История в средней школе. – 1934. - № 1. – С. 4–10.

2. Народное образование в СССР : общеобразовательная школа : сб. док-тов : 1917–1973 гг. / сост. А.А. Абакумов [и др.]. – М. : Педагогика, 1974. – 560 с.

3. Студеникин, М.Т. Методика преподавания истории в школе : учеб. для студ. высш. учеб. заведений / М.Т. Студеникин. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 240 с.

4. Багдановіч, І. І. Методыка выкладання гісторыі ў школе : вучэб. дапам. / І.І. Багдановіч. – Мінск : БДПУ, 2009. – 286 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ